

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií

Posudek na bakalářskou práci Ondřeje Drobníka

na téma

Rechtschreibung der Gallizismen im Deutschen (2019, 45 stran + přílohy)

Předkládaná bakalářská práce Bc. Ondřeje Drobníka je druhou verzí bakalářské práce, kterou předkládá k posouzení (první verze práce nebyla obhájena na základě dvou nedoporučujících posudků a následné obhajoby v červnu 2019). Posudek obsahuje tři stěžejní části. V první části bude hodnocena předložená verze práce a její současný stav, v druhé části práce bude vyhodnocen posun mezi oběma verzemi práce, a to především s ohledem na doporučení udělené při minulé obhajobě a v předchozích posudcích. Ve třetí části budou zhodnoceny a okomentovány formální a právní náležitosti.

Oddíl A – hodnocení předložené práce

Obsah

Práce obsahuje téměř všechny povinné úvodní údaje (úvodní stránku, prohlášení, abstrakty a klíčová slova ve více jazycích a obsah). Vlastní úvod (str. 7) se jeví vzhledem k celku relativně krátký (jen $\frac{3}{4}$ stránky, tři odstavce) a obsahově neúplný. Autor v něm zmiňuje téma práce, nastiňuje strukturu (kopíruje obsah) a v jedné větě zmiňuje cíl práce a následně metodologický postup rešerší. Kapitola působí neukončeně, nezmiňuje motivaci k výběru tématu ani pohnutky autora, neukotvuje téma do širšího rámce a působí nekoherentním dojmem.

Teoretická část (str. 8-21) pojednává o přejímkách v jazyce (klasifikace slovotvorná a lexikologická), pojmu *gallicismus*, vlivu francouzštiny na němčinu a vývoji německého pravopisu, pravopisu cizích slov v němčině a o pravidlech pravopisu galicizmů v němčině (dále členěno na vokály a konsonanty – toto členění se promítá v praktické části práce). V této kapitole je několik obsahových bodů hodných zmínky.

- a) Příklady uváděné na str. 8 (Großmutter, Wolkenkratzer) se dle mého názoru nejeví po konzultaci s DWDS-Etymologisches Wörterbuch jako jasné přejímky z francouzštiny, jak by se zdálo z textu práce.
- b) Charakteristika vztahu grafém-foném uvedená na str. 14 (*Die erste Beziehung repräsentiert die Relation zwischen der Rechtschreibung und der Aussprache. In meisten Fällen sind die Grapheme mit den Fonemen in einer 1:1-Beziehung, z. B. k – [k] (König – [ˈkø:nɪç]). Es gibt Fälle, in denen diese Egalität gebrochen ist: (a) ein Laut – mehrere Grapheme, z. B. sch – [ʃ], Schwert – [ʃve:ɐt], (b) mehrere Laute – ein*

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií

Graphem, z. B. x – [ks], Jux – [juks]. Diese drei Typen von Laut-Schrift-Beziehungen sind im Rahmen einer Sprache relativ stabil.) je příliš obecná a neodráží specifika němčiny, v níž je sice fonému *k* připísán jednoduchý grafém *k*, ale také mnoho dalších grafémů a grafémových kombinací (*ck, g, gg, c, ch, cch, kk, qu*). U kombinace *ch* je pak diskutabilní, zda se jedná o kombinaci dvou grafémů nebo o ustálený digraph. Tuto pasáž je tedy třeba rozšířit.

- c) Z textu na str. 15 není patrné, co se děje s francouzskými slovy, pro jejichž výslovnost není v německém systému fonémů ekvivalent? Nastíněný problém zůstává bez řešení. (*Die zu lösende Problematik im Eindeutschungsprozess der Fremdwörter ist, die Grapheme für im Deutschen nicht vorkommende Laute zu suchen. Falls sie existieren, ist es möglich sie verdeutschen(sic!) (z. B. dem französischen eu [ø] entspricht im Deutschen dem ähnlich auszusprechenden ö – so konnte z. B. Friseur wie Frisör eingedeutscht werden²⁶). Falls sie nicht existieren, werden die Fremdwörter nicht angeglichen (z. B. das ursprünglich französische Wort Teint, bzw. der Laut [ɛ̃] hat kein Gegenüber im Deutschen – die nasalen Vokale sind dem deutschen phonetischen System unbekannt²⁷).*)
- d) Na str. 21, kap. 2.6 jsou ještě uvedeny podrobné možnosti zápisu francouzských vokálů a konsonant vč. poněmčených variant, v posledním odstavci na str. 21 jsou ovšem zmíněna také diakritická znaménka a jejich výčet ve francouzštině. Jak s akcenty a digraphy/ligaturami zachází němčina, pokud přejímá takové slovo, ovšem už v práci chybí a kapitola se tak jeví neukončená.

V metodologické části práce autor uvádí, jak vybral slova ke zkoumání, jak sestavil databanku, jak probíhaly korpusové rešerše vč. charakteristiky použitých korpusů a úskalí přednastavení vyhledávače a vlastního vyhledávání (užití regulárních výrazů apod.), dále popisuje výslednou tabulku/databanku, její uspořádání a na závěr odůvodňuje výběr dvou referenčních lexikografických děl, s nimiž výsledky svých rešerší konzultuje, resp. popisuje tabulku zjištění na základě porovnání a analýz korpus vs. slovník. I v této části práce vyvstaly některé otázky/problémy, které jsou hodné zmínění:

- e) Na str. 22 autor uvádí vysvětlení, proč se rozhodl vyhledávat pouze jednoslovné výrazy. Zdůvodnění tohoto je sice důkladné, ale nezdá se být relevantní. Je samozřejmé, že dvouslovné vyhledávání, zvl. pokud se jedná o dvě slova, která mohou měnit (nejen vzájemnou) pozici ve větě, je komplikovanější a kvantifikace nebývá jednoznačná. Na druhou stranu ale není jednoznačné, zda při vyhledávání jednoho slova (ze sousloví dvou slov) se bude toto slovo chovat stejně jako pokud

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií

bychom ho hledali jako simplizium. Tj. pro ilustraci u uvedeného příkladu *en bloc* je pravda, že samotné vyhledané *bloc* bude mít vyšší frekvenci než *en bloc*, ale již není pevně dáno, že jeho chování bude ve spojení *en bloc* i v jiném výskytu slova *bloc* téže. Jinými slovy: je-li nějaká kombinace slov pevná, může se její pravopis úzovat jinak než pravopis jednotlivých částí této kombinace. V tomto případě je pak ještě na zvážení, zda může být slovní spojení od sebe něčím rozděleno, tzn. *en ? bloc*. Pokud ne, bude zadání jednoduché a výsledky jednoznačné.

- f) Prosím o vysvětlení, proč *Diese drei Angaben multipliziert man mit drei⁴⁶, weil jeweils (maximal) drei Varianten zugelassen werden.* (údaj ze str. 23)
- g) U zmínek IDS by bylo vhodné uvést aktuální název instituce, tj. Leibniz-Institut für deutsche Sprache (str. 24)
- h) Pokud vyloučíte z nastavení malá/velká písmena, budou dohromady kvantifikována jak substantiva, tak slovesa. Přestože je to do jisté míry výhoda, nejedná se o zkreslení těch kvantifikačních dat? Není možné, že by se nějaké slovo ustálilo v němčině jako sloveso s jiným pravopisem než je pravopis substantiva? (srov. *Dieses Verschmelzen ist in diesem Falle sehr nützlich, weil ich die Schreibung⁴⁹ untersuche.*, str. 25)
- i) Autor ve svých tvrzeních v některých případech nedomýšlí důsledky, jako je tomu u tvrzení na str. 25 *Die Lemmatisierung-Einstellungen sind für diese Untersuchung irrelevant. Begründung: Das Lemma-Symbol (&) kann nicht mit den Regularzeichen kombiniert werden.* To je sice relevantní, ale chybí zde důsledky, které to má pro kvantifikaci výsledků, tj. je třeba zvažovat, že uvedené nalezené tvary se kvantifikují pouze v některých pádech sg., pády plurálu se do kvantifikace počítají vyjma těch, které jsou shodné se singulárem. Ve výsledku může tedy kvantifikace někdy obsahovat jen singulár, jindy i plurál a výsledky tedy mohou být zkresleny (např. *Präsident/President* bude kvantifikovat jen nom. sg., protože ostatní pády jsou slabě skloňované a přibírají *-en* X *Appell* bude kvantifikovat nom., dat. a akk. sg.)
- j) Další výhrady lze vznést k textu na str. 25, který se týká využití funkce „logisches Oder“ a vyhledávání geminát. *Die letzte wichtige Einstellung (obwohl par défaut gesetzt) ist das „logische ODER“ beim weggelassenen Verknüpfungsoperator. Dieses „logische ODER“ hilft in solchen Fällen, wie z. B. beim Wort Appell. Man kann zwar die Vorschrift a+pe+l⁵¹ eingeben – diese ist eher unpraktisch, weil sie 61 Wortformen ergibt. Solche Wortformliste ist relativ lang und nicht besonders übersichtlich für unsere Zwecke (sie enthält Formen wie Alpeil, Ampel, Apeal etc.).*

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií

In diesem Fall schreibt man appell apell appel apel. Für jede (potenzielle) Geminata gibt es genau zwei Möglichkeiten, wie sie geschrieben werden kann – entweder gedoppelt, oder nicht. Seien in einem Textwort n potenzielle Geminaten. Dann gibt es genau $2n$ Möglichkeiten, wie diese zu schreiben. Folge: Das Wort Appell verfügt über zwei potenzielle Geminaten, deshalb gibt es 22 mögliche Schreibweisen (siehe oben). Pro tento případ platí, že za pomoci & je generováno 61 slovních formen, z nichž ne všechny se týkají slova *appell* v různých variantách, ale v tomto seznamu lze nechtěné formy deaktivovat. Druhou možností je zadat každou z možných forem zvlášť a získat tak čistá kvantifikační data. Další možností je kombinovat obě předchozí možnosti (pro přehled nahlédnout do expansních listin zadáním $a+pe+l$ a z nich vybrat relevantní formy a ty pak zadat samostatně do korpusu a kvantifikovat. Toto je jeden z úryvků, který dokladuje, že autor ve svém textu odbíhá od tématu a má tendenci vysvětlovat něco, co není předmětem práce (v tomto případě nejde o to dokázat, kolik pravopisných variant lze u toho kterého zadání nalézt, ale o to, kolikrát se pravopisné varianty slova v korpusu vyskytnou).

k) Prosím o vysvětlení, k čemu slouží v tabulce na str. 29 znaky *, ** a ?

V praktické části rozděluje autor výsledky výzkumu na jednotlivé sledované skupiny (Doppelschreibung der Vokale, Doppelschreibung der Konsonanten, Akzente, Geminaten, Sonderfälle). K nim podává tabulku s nalezenými lexémy a komentuje zjištěné výsledky. Kapitoly k *Doppelschreibungen* jsou doložené výsledky rešerší, exemplifikované, statisticky vyhodnocené a popsány. Kapitola *Akzente* však přináší jen popis možných variant zacházení s akcenty; tyto ale nejsou dokladovány výskyty v korpusu; podobně i kapitola *Geminaten*. V kapitole *Sonderfälle* je upozorněno na zvláštnosti, které nespádají pouze do relace výslovnost – pravopis, ale jsou ovlivněny dalšími faktory, např. změnou významu (na základě prozkoumaného penza slov vč. příkladů). Následuje kap. *Vergleich mit den lexikographischen Werken*, v níž autor shrnuje výsledky porovnání výstupů svých korpusových rešerší s vybranými slovníky. K této praktické části lze kromě výše uvedených výhrad a nedostatků položit ještě dílčí otázku:

l) Jak lze pochopit větu *Das erste Lexem ist mit seiner absoluten Frequenz etwa 14mal häufiger als das zweite.* (str. 33, tvrzení se vztahuje k předchozí tabulce v textu)

Závěr je zpracován velmi úsporně a vyznívá poměrně lakonicky. Je zde formulován výsledek hypotézy, jejíž stanovení ovšem v úvodu vlastní práce chybí.

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií

Literatura a zdroje

V teoretické části práce (výpůjčky z francouzštiny, vývoj vlivu atd.) čerpá autor téměř výhradně z P. von Polenze, další zdroje uvádí jen velmi zřídka, a to navzdory doporučením, která byla uvedena v posudcích předchozí verze práce a u obhajoby. Bibliografické odkazy na sekundární literaturu nejsou vždy jednotně strukturovány (srov. Polenz, 1978, S. 105ff., ale Hermann, U., & Götze, L., 2002, S. 23).

Seznam použité literatury je neobvykle členěn na použitou literaturu, citovanou literaturu, internetové zdroje a korpusy – chybí zohlednění zdrojů navržených v posudcích předchozí verze práce, seznam literatury je spíš strohý.

Práce obsahuje také dvě přílohy – tabulky vzniklé databáze a tabulky porovnání zjištěných výsledků s lexikografickými autoritami.

Jazyk a styl

Jazyk práce vykazuje množství (více či méně závažných) jazykových chyb různého rázu (gramatického, slovtvorného, lexikologického, stylistického ad.). Následující výčet není úplný a slouží jen pro demonstraci; chyby jsou řazeny podle charakteristiky a následnosti v textu.

- Práce není místy typograficky sjednocena, což působí neuhlazeným dojmem (srov. různé druhy písma u úvodní stránky, abstraktů, obsahu).
- Text obsahuje rétorické otázky a místy užívá vyprávěcí styl nevhodný pro práci tohoto typu, přestože na toto bylo upozorňováno už v předchozím posudku, např. str. 9, kap. 2.2, či str. 13 *Die Vereinheitlichung der Rechtschreibung war aus der geographischen Hinsicht noch nicht vollendet – im Gegenteil.*
- chybné genitivní -s - *des deutschen Rechtschreibungssystem* (str. 7)
- chybná rekece *mit der Hinsicht zu* (str. 7)
- chybné skloňování – *Übersicht der Entlehnungsprozessen* (tab. 1, str. 9)
- chybné užití členu - *Ecouter ist im frühen Mittelalter aus lateinischem auscultare (klassisches Latein: auscultare) entstanden.* (str. 10, pozn. pod čarou 10); podobně *Die zu lösende Problematik im Eindeutschungsprozess der Fremdwörter ist, die Grapheme für im Deutschen nicht vorkommende Laute zu suchen.* (str. 15); *In meisten Fällen...* (str. 14); *... die in den Wörterbüchern in meisten Fällen als kodifiziert auftauchen.* (str. 42)
- chybné časování silného slovesa – *zusammenhängten* (str. 11)

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií

- velké písmeno po středníku – *Die Geistlichen, die Latein kannten, wurden von dieser Sprache beeinflusst; Im Deutschen gibt es jedoch viele Laute, für die das Lateinische kein Graphem hat.* (str. 12)
- chybějící slovo, nejspíš *Rolle*, ve větě: *In der ersten Hälfte des 20. Jh.s spielten eine große die „Amtlichen Regeln für die deutsche Rechtschreibung nebst Wörterverzeichnis.* (str. 13)
- chybné skloňování adjektiv - *wie viele anderen zuvor* (str. 13); *viele phonetischen Fehler* (str. 16)
- chybně zvolené slovo neodpovídající svým významem – *Egalität* se vztahuje k politické/sociální rovnosti a slovo je tu nevhodně užito pro vztah foném-grafém (str. 14), podobně opět užito *Impakt* (str. 25), přestože vytýkano již v předchozí verzi práce
- chybné vybočení z větného rámce - *Im Vergleich mit den derzeitigen Rechtschreibungsregelungen fällt das Faktum, dass man in der älteren Publikation v. a. Gallizismen als Beispiele und in der derzeitigen v. a. Anglizismen findet, auf.* (str. 15)
- chybějící částice *zu* u infinitivní konstrukce – *Falls sie existieren, ist es möglich sie verdeutschen.* (str. 15)
- chyby v pádech – *...dem französischen eu [ø] entspricht im Deutschen dem ähnlich auszusprechenden ö – so konnte z. B. Friseur wie Frisör eingedeutscht werden...* (str. 15)
- chyby ve slovosledu vět vedlejších – *Die Rechtschreibung der Fremdwörter ist sehr kompliziert in dem Sinne, dass jede Sprache, aus der ein Wort entlehnt wird, hat andere Regeln.* (str. 16); *Wie bei der Rechtschreibung der Vokale in den Fremdwörtern, auch bei den Konsonanten kommen regelmäßige Doppelschreibungen vor.* (str. 20); *Die fünfte Spalte zeigt, dass die absolute Frequenz der Wörter mit ee ist jeweils größer (i. e. $F_2 > F_1$).* (str. 34); *Fraglich ist, inwiefern könnte man von einem Pseudogallizismus sprechen könnte.* (str. 37, pozn. pod čarou 77); *Es wurde festgestellt, dass die defekte Schreibung der Geminaten betrifft ausschließlich die Degemination.* (str. 39)
- nadbytečný Futur I. Passiv – *Zuerst werden die Vokale besprochen werden, danach die Konsonanten.* (str. 17)
- zbytečné nadužívání *ich* (str. 17 ad.)
- špatně vytvořená složenina - *des deutschen Rechtschreibungssystem* (str. 7); *die Lemmatisierung-Einstellungen* (str. 25)
- chyba rekce – *ukládáme kde, nikoli kam - Alle gefundenen Schreibvarianten der Gallizismen werden in die Datenbank gespeichert.* (str. 28)

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií

- chybná slovesná předpona – má být *darstellen* namísto *vorstellen* - *Die Spalten vier bis neun stellen die Varianten und ihre Frequenzen vor.* (str. 28)
- nesprávný slovosed po spojce *oder* – *Entweder ist das Wort im Wörterbuch nur als Teil einer makkaronischen Kollokation angeführt, oder ist es in dem Wörterbuch gar nicht verzeichnet.*(str. 31)
- chybějící slovo ve větě – *Der Duden empfiehlt jedoch die DeReKo weniger vertretene – Soße* (str. 35)
- vícečetné užívání slovesa *vorherrschen*, které není inventarizované v Duden (str. 33, 35). Co vlastně znamená?
- nesprávně utvořená druhá věta vedlejší - *... in dem Sinne, dass es hier keine Abweichungen gibt und es gibt immer nur eine Möglichkeit.* (str. 38)
- nadbytečné mezery před a za horním indexem (str. 40, 1. řádek stránky) ad.

Struktura a výstavba textu

Práce je ve většině svých částí přehledně strukturována a formálně upravena. Přesto jsou v práci patrné nevyváženosti (příliš stručné kapitoly úvod a závěr) a text samotný občas není plynulý. Příkladem je odstavec věnovaný psaní velkých písmen v němčině (str. 14, kap. 2.5), v němž je v rámci jednoho odstavce tematizováno jak psaní velkým písmen u substantiv, tak přístup k cizím slovům ve slovníku Duden (1961). Jsou zde tedy sloučena nesouvisející témata, navíc pravopis velkých písmen není předmětem zkoumání práce a jako téma se tedy jeví irelevantní. K dokreslení nevyzrálости tohoto textového úryvku slouží také citát zde uvedený (str. 14 odevzdané práce), který je zkrácený a postrádá jakoukoli vypovídací hodnotu (*Noch in der Mitte des 20. Jh.s hat man auf diese Tatsache aufmerksam gemacht: „Schreibung fremdsprachiger Hauptwörter mit großem Anfangsbuchstaben [...]“* (Grebe, 1961, S. 45)).

Oddíl B – posun stavu práce v porovnání 1. a 2. odevzdané verze

Na tomto místě se zdá relevantní zhodnotit posun, který práce doznala v období mezi odevzdáními obou verzí. Lze ocenit, že autor vzal výtky uvedené v předchozím posudku vážně a většinu z nich zohlednil v nové verzi. Některé sporné body však byly zohledněny jednoduchým vypuštěním, nikoli přepracováním. Konkrétněji kvituji, že cíl práce je stanoven v jejím úvodu, teorie je upravena/zkrácena v duchu doporučení a s ohledem na cíl práce, členění a konstrukce praktické části odráží výchozí body stanovené v teorii. V celkovém hodnocení se tedy práce jeví jako zdařilejší a koherentnější než její předchozí verze, i přesto obsahuje mnoho prohrěšků různého druhu (viz oddíl A), které jí diskvalifikují pro dobré hodnocení.

V odevzdané verzi práce se zrcadlí úspěchanost a nedoladěnost. Zdá se, že tomu ani nemůže být jinak, když mezi neúspěšnou obhajobou první verze a odevzdáním druhé

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií

verze práce uplynul pouhý jeden měsíc (navzdory tomu, že odevzdání této druhé verze práce v tomto termínu bylo při obhajobě v červnu 2019 výslovně nedoporučeno).

Oddíl C – formální a právní náležitosti

První verze práce byla odevzdána 26. 3. 2019 pod názvem *Gallizismen im Deutschen: eine korpusbasierte Forschung*. Tato verze práce byla klasifikována „neprospěl“. Druhá verze práce byla odevzdána 25. 7. 2019 pod názvem *Rechtschreibung der Gallizismen im Deutschen*. Název byl změněn autorem práce bez vědomí vedoucí práce, což odporuje ustanovením Opatření děkana 10/2014 (část I, čl. 2, odst. 4-6). Práci také chybí název v češtině, což je v rozporu s tímž opatřením děkana (část I, čl. 3, odst. 4).

Autor práci v mezidobí mezi neobhájením první verze a odevzdáním druhé verze práce žádným způsobem nekonzultoval, přestože mu to bylo při obhajobě v červnu 2019 výslovně a opakovaně doporučeno.

Dne 5. 8. 2019 byla v Informačním systému přidána k druhé verzi práce errata. Vzhledem k ustanovení Opatření děkana 21/2010 (čl. 7), v němž se píše, že autor práce má právo zveřejnit errata do 15 dnů až po obhajobě práce, nebylo k tomuto dokumentu při posuzování práce přihlíženo.

Celkové hodnocení

S přihlédnutím ke všemu výše uvedenému se jeví tato druhá verze práce na hranici doporučitelnosti k obhajobě. Pozitivně lze hodnotit nanejvýš posun mezi první a druhou verzí. Sama předložená verze práce však obsahuje řadu závažných prohřešků (srov. oddíl A a C). Nelze než opakovat, že řada z těchto prohřešků v práci nemusela zůstat, pokud by autor byl ochoten práci konzultovat a nechal si na její přepracování delší čas, jak mu bylo při předchozí obhajobě doporučeno. Předloženou práci tedy hodnotím s velkými výhradami ještě známkou „dobře (3)“ a umožňuji tak autorovi práce přistoupit k obhajobě. Finální hodnocení práce však ponechávám na průběhu obhajoby a posouzení komise.

Mgr. Věra Hejhalová, Ph. D.
Praha, 24. 8. 2019